

P E N N O R W A Y

Etki Ajanlığı düzenlemesi:

**“Geniş kesimlerin kolaylıkla
suçlanabilmesi için kapı aralanacak”**

Burcu Karakaş

Yayımlanma Tarihi: Mart 2025

Etki Ajanlığı düzenlemesi:

“Geniş kesimlerin kolaylıkla suçlanabilmesi için kapı aralanacak”

Burcu Karakaş

Türkiye kamuoyunda “etki ajanlığı” olarak bilinen, “Noterlik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nin 16. maddesi ile Türk Ceza Kanunu’na eklenmek istenen yasa maddesi, Meclis Adalet Komisyonu’nda kabul edildikten sonra Kasım 2024’te TBMM Genel Kurulu’na getirilmeden geri çekildi.

Bu hamleyle kamuoyunda tartışma yaratan madde aynı sene içinde ikinci kez geri çekilmiş oldu. Söz konusu durum her ne kadar önemli bir başarı olsa da, taslağın yeniden düzenlenerek bir kere daha ülke gündemine gelme ihtimali nedeniyle tehlike henüz ortadan kalkmış değil. Peki yasa taslağı neden “tehlike” arz ediyor?

Taslakta yer alan madde, “Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda suç işleyenler hakkında üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir” diyor.

Tartışmalı düzenleme: Tehlike ne kadar büyük?

İktidar tarafından “muhalif” olarak görülen her kesimin ayırım gözetilmeden hedef alınmasının yolunu açabilecek yasa teklifi, sivil toplum örgütleri, gazeteciler ve ifade özgürlüğünü kullanan sosyal medya kullanıcılarını kriminalize etmek için araçsallaştırılma riski taşıyor.

“İktidar tarafından “muhalif” olarak görülen her kesimin ayırım gözetilmeden hedef alınmasının yolunu açabilecek yasa teklifi, sivil toplum örgütleri, gazeteciler ve ifade özgürlüğünü kullanan sosyal medya kullanıcılarını kriminalize etmek için araçsallaştırılma riski taşıyor.”

Türkiye'deki sivil toplum camiası ve basın örgütlerinin maddenin gündeme geldiği günden beri kamuoyunda farkındalık yaratmak için istikrarlı bir şekilde çalışmalar yürütmesi, muhalefet partilerini de harekete geçirdi. Hak savunucuları ve hukukçular, yasa taslağının muğlaklığına ve keyfiyetine özellikle dikkat çekiyor.

Düzenlemenin hukukun en temel ilkelerini yok sayan bir baskı aracı olduğunu savunan TBMM Adalet Komisyonu üyesi, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Muğla Milletvekili Gizem Özcan, maddenin “muğlak” ve “keyfi” yorumlara açık olduğunu belirterek, “Fail ile fiil arasındaki bağı kanıtlamaya gerek duymadan, yalnızca ‘Muhalef olmak yeterlidir’ mantığıyla hazırlanmış. Amaç, gazetecileri, akademisyenleri, sivil toplum temsilcilerini ve gençleri susturmak, sindirmek ve kriminalize etmek” diyor.

Hak Savunucuları ve Hukukçuların Eleştirileri

“Af Örgütü Türkiye Ülke Direktörü Ruhat Sena Akşener de düzenlemenin “son derece muğlak ifadeler içerdiğini” dile getirerek, konjonktürel veya politik olarak kötüye kullanılabileceğinin altını çiziyor. PEN Norveç’e açıklamalarda bulunan Akşener, “keyfi şekilde hak savunucularının, sivil toplum aktivistlerinin, gazetecilerin suç olmayan fiillerini suçmuş gibi göstererek cezalandırılmasını kolaylaştırıyor” diyor.

Özcan, yasa metninde geçen “devletin güvenliği veya siyasal yararları aleyhine” ifadesinin, Türk Ceza Kanunu’nda sıklıkla kullanılan ama belirsiz bir kavram olduğunu ifade ediyor. Suçun açık ve net biçimde tanımlanmamasının yargıya sınırsız bir takdir yetkisi tanıdığını, somut delil gerekmesizin sadece şüphe üzerinden bir kişiye ceza verilmesinin önünün açılacağını ekliyor.

Af Örgütü Türkiye Ülke Direktörü Ruhat Sena Akşener de düzenlemenin “son derece muğlak ifadeler içerdiğini” dile getirerek, konjonktürel veya politik olarak kötüye kullanılabileceğinin altını çiziyor. PEN Norveç’e açıklamalarda bulunan Akşener, “keyfi şekilde hak savunucularının, sivil toplum aktivistlerinin, gazetecilerin suç olmayan fiillerini suçmuş gibi göstererek cezalandırılmasını kolaylaştırıyor” diyor.

Akşener’e göre, söz konusu taslak metinde yer alan “stratejik çıkar”, “talimat”, “organizasyon”, “devletin iç veya dış siyasi yararları” gibi son derece geniş ve muğlak kavramların nasıl tespit edileceği belli olmamakla beraber, “iç ve dış siyasal yarar” ifadesiyle neyin kastedildiği belirsiz ve öngörülemez... Teklifin yasalaşması halinde “devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda gerçekleştirilen” tanımsız ve belirsiz “fiillerin” suç kapsamına alınacağını vurguluyor.

Ayrıca, yasa taslağının öngörülebilirlik gibi temel bir hukuk kavramını içeren “suçta ve cezada kanunilik ilkesi”ni ihlal ettiğini, bu durumun uluslararası hukuka ve Türkiye’nin anayasası ile iç hukukuna da aykırı olduğunu belirtiyor. Gizem Özcan da düzenlemenin Anayasa’ya açıkça aykırı olduğunu ifade ederek, “Türkiye’nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 7. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 15. maddesi gereği de bu suç tanımının belirsizliği, hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmamaktadır” diyor.

Ruhat Sena Akşener’e göre, “etki ajanlığı” yasa tasarısı uzun yıllardır Türkiye’de sivil toplum ve basına yöneltilen baskıların, kamuoyunda bilinen isimleriyle “Dezenformasyon Yasası” gibi, “Kitle İmha Silahlarının Finansmanının Önlenmesi Yasası” gibi yasaların bir devam hamlesi olarak değerlendirilebilir.

“Zaten mevcut baskıcı ve muğlak yasalarla çalışmalarını zorlukla sürdürmeye çalışan, hak savunuculuğu yapmaya, izleme ve raporlama yapmaya çalışan sivil toplum ve hak örgütleri için ‘Ne yaparsanız etki ajanı olursunuz?’ sorusunun cevabını kestirmek bile yasa tasarısı metninde çok zor.”

CHP’li Özcan ise taslakta yer verilen suçun benzerlerinin genellikle ağırlaştırılmış müebbet hapis ile cezalandırıldığına dikkat çekiyor. Tam da bu nedenle “etki ajanlığı” yasası için üç ila yedi yıl arasında hapis cezası öngörülmesinin iktidar tarafından bilinçli olarak tercih edildiği kanaatinde. PEN Norveç’e konuşan Özcan’a göre, teklifin yasalaşması halinde çok daha geniş kesimlerin kolaylıkla suçlanabilmesi için bir kapı aralanacak:

“Öte yandan, ‘etki ajanlığı’ suçunun yanı sıra, kişi başka bir suçtan da yargılanıyorsa, iki ayrı suçtan birden ceza alması mümkün hale geliyor. Bu da, yasayı uygulayanlara kişiye göre muamele yapma yetkisi veriyor.”

Hukukçu Gizem Özcan, “etki ajanlığı” düzenlemesini “tehdit yasası” olarak görüyor ve iktidarın basın ve ifade özgürlüğünü tehdit ederek toplumda korku iklimi yaratmayı amaçladığını söylüyor.

Diğer Ülkelerden Örnekler: Rusya, Gürcistan ve Macaristan

Türkiye’deki “etki ajanlığı” düzenlemesinin dünyada da örnekleri var. Hak savunucuları, teklifin Rusya’dan başlayıp yayılan otoriterleşme dalgasının izdüşümü olduğunu, benzer yasaların Rusya’nın yanı sıra Macaristan ve Gürcistan’daki örneklerden yola çıkarak oluşturulduğunu ifade ediyor.

Gürcistan’da geçtiğimiz sene yürürlüğe giren “yabancı ajan” yasasını “hukuk yoluyla otoriterliğin” kanıtı olarak gören Heinrich Böll Stiftung Tiflis Ofisi Direktörü Dr. Sonja Schiffers, bu yasayla sivil toplum ve internet medyası üzerinde kurulan baskının yasal olarak meşrulaştırılmasının amaçlandığını söylüyor. Gürcistan’da da yasanın anayasaya ve uluslararası hukuk standartlarına aykırı olduğu yönünde değerlendirmeler yapıldığını ancak ülkede yargının bağımsız olmadığını ifade ediyor.

PEN Norveç’e konuşan Schiffers “Gürcistan’da insan hakları durumu giderek kötüleşiyor” diyor ve iktidardaki Gürcü Rüyası Partisi’nin Mayıs 2024’te kabul edilen “yabancı ajan” yasasını henüz uygulamaya başlamamış olmasına rağmen yasanın tedirgin edici bir etki yarattığını ekliyor.

Türkiye’de de benzer bir şekilde henüz yasalaşmayan teklifin sonuçları olduğu görülüyor. Örneğin, Gezi Parkı soruşturması kapsamında gözaltına alınan ve 27 Ocak’ta “hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüse yardım etme” suçundan tutuklanan menajer Ayşe Barım’ın sevk yazısı, şaşkınlık yaratmıştı. Mahkeme yazısında, Barım’ın menajerlik şirketine bağlı oyuncuların Türkiye’deki orman yangınları ve depremler için başlatılan #HelpTurkey” kampanyasına eş zamanlı olarak katıldıklarının tespit edildiği, bu paylaşımların Türkiye’yi uluslararası arenada yetersiz gösterdiği belirtildi. Bu nedenle de Barım’a ait şirketin faaliyetlerinin amacının dışına çıkarak “etki ajanlığına yöneldiği” iddia edildi.

“PEN Norveç’e konuşan Özcan’a göre, teklifin yasalaşması halinde çok daha geniş kesimlerin kolaylıkla suçlanabilmesi için bir kapı aralanacak: “Öte yandan, ‘etki ajanlığı’ suçunun yanı sıra, kişi başka bir suçtan da yargılanıyorsa, iki ayrı suçtan birden ceza alması mümkün hale geliyor. Bu da, yasayı uygulayanlara kişiye göre muamele yapma yetkisi veriyor.”

Yazar Hakkında:

Burcu Karakaş, Türkiye'nin İstanbul şehrinde yaşayan bağımsız bir araştırmacı gazetecidir. İnsan hakları, göç, ifade özgürlüğü ve toplumsal cinsiyet meseleleri üzerine habercilik yapmaktadır. Yıllar içinde Türkiye'deki etnik, cinsel ve dini azınlık gruplarının hikâyelerine odaklanmıştır. Güneydoğu Türkiye'deki kadınların şüpheli ölümleri üzerine yaptığı habercilikle Avrupa Birliği Araştırmacı Gazetecilik Ödülü de dâhil olmak üzere birçok ödül kazanmıştır. Türkiye'de azınlık meseleleri ve basın alanıyla ilgili dört kitabın yazarıdır. 2019 yılında Carey Institute of Global Good'da Logan Kurgusal Olmayan Yazarlık bursiyeri olarak bulunmuştur.

Schiffers, Gürcü Rüyası Partisi'nin tartışmaların başından beri taslağı, Rusya'da 2012 yılında yürürlüğe giren "yabancı ajan yasası"nı yansıttığına yönelik suçlamaları bertaraf etmek için ABD'deki "Yabancı Ajanlar Kayıt Yasası"nın (FARA) bir kopyası olarak tasvir ettiğini söylüyor. Türkiye'de ise Erdoğan hükümeti "etki ajanlığı" yasa tasarısının gerekçesini "yeni tip ajanlık faaliyetleriyle mücadele"ye dayandırıyor. AKP iktidarına göre, mevcut ceza kanununda yer alan "casusluk" suçu günümüzde farklı tekniklerle işlenebilen suçlarla mücadele etmek için yeterli değil.

Türkiye'de yasalaşması istenen taslakta, "Fiil, savaş sırasında işlenmiş veya devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir" deniliyor. Ayrıca, suçun "milli güvenlik açısından stratejik önemi olan kurum ve kuruluşlarda çalışanların" işlenmesi durumunda, cezanın iki katına çıkartılması öngörülüyor. TBMM Adalet Komisyonu Özcan, "Bu ifadeler de oldukça muğlak; kimlerin bu kapsama girdiği net değil" diyor.

Yasada yer alan diğer casusluk ve devlet sırlarıyla ilgili Adalet Bakanlığı'ndan izin şartı aranmazken, "etki ajanlığı" suçu kapsamında savcılar doğrudan soruşturma açabilse de yargılama aşamasına geçilebilmesi bakanlık iznine bağlı. CHP Milletvekili Gizem Özcan'a göre, bu izin şartı da siyasi müdahale riski doğurabilir.

PEN Norveç, Türkiye'de ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve sivil toplum örgütlerinin hukukun üstünlüğüne ve savunma hakkına yönelik devam eden ihlalleri izleme çalışmalarını giderek daha fazla tehdit eden bu durumu yakından takip etmeye ve belgelemeye devam edecektir.